

9. Expertní odhad budoucího vývoje sociálních a ekonomických podmínek scénář odstavení Jaderné elektrárny Dukovany

Petra Špačková, Martin Ouředníček

Poslední ze souboru map zabývajících se budoucím vývojem sociálních a ekonomických podmínek v území intenzivních socioekonomických vazeb na Jadernou elektrárnu Dukovany nabízí syntézu zjištěných informací pro scénář uzavření EDU. Jaderná elektrárna se nachází v periferním území na hranici kraje Vysočina a Jihomoravského kraje (Musil, Müller 2008; Novák, Netrdová 2011; Špačková 2014/2015; Ouředníček a kol. 2015). Negativní důsledky periferiality jsou, zejména v některých částech území, významně ovlivněny přítomností a činností jaderné elektrárny: (i) jednak je na ní napojena v různé intenzitě přímo nebo nepřímo řada firem, které mají své sídlo nebo pobočku ve vymezeném území intenzivních socioekonomických vazeb (Hána, Špačková 2014; Kopecká a kol. 2015a, b, c; Ouředníček a kol. 2015); a (ii) je výrazným zdrojem příjmů místních lokálních správ³ (Hána, Nemeškal 2015; Hána a kol. 2015; Ouředníček a kol. 2015). Cílem mapy je proto expertně odhadnout a zobrazit závažnost dopadů v jednotlivých sférách pro sledované území v dlouhodobé perspektivě. Z hlediska hodnoceného horizontu pracujeme, podobně jako v celém projektu, s představou dopadů od okamžiku uzavření po dobu zhruba následujících 20 let. Je přitom zřejmé, že i v případě rozhodnutí o uzavření by se toto období nutně fázovalo na období příprav a postupného uzavírání jednotlivých provozů. Scénář vývoje je proto nutné brát jako ideální konstrukci, která by se v realitě lišila v závislosti na rozhodnutí relevantních institucí.

Syntetická mapa vychází z analýz provedených v rámci celého výzkumného projektu. Expertní hodnocení založené na výsledcích provedených analýz a získaných zkušenostech výzkumného týmu je využito pro posouzení intenzity negativních dopadů scénáře ukončení činnosti EDU. Dlouhodobá studie byla přitom založena na triangulaci výzkumných metod, které spočívaly zejména v analýze dostupných statistických dat i interních dat EDU, provedení dotazníkových šetření (mezi ekonomickými subjekty napojenými na činnost EDU a zaměstnanci EDU a pracovníky ekonomických subjektů napojených na EDU) i série řízených rozhovorů (mezi subdodavateli, představiteli EDU i veřejné správy). Odhadovanou intenzitu negativních dopadů určujeme na desetibodové škále, na které hodnota 1 znamená žádné negativní dopady a hodnota 10 velmi výrazné negativní dopady. Hodnocení určovali jednak garanti zpracování jednotlivých dimenzí sociálního a ekonomického rozvoje v území, jednak autoři této syntetické mapy. Hodnocení je k dispozici v tabulce 9.1. Kartografická syntéza obsahuje kromě tohoto hodnocení rovněž další faktory dlouhodobého vývoje regionu, které diferencují hodnocené území na základě (i) dopravní dostupnosti největších měst; (ii) vymezení vnitřní periferie podle charakteristik obyvatelstva, trhu práce a bytového fondu (Musil, Müller 2008); a (iii) zón rezidenční suburbanizace v roce 2010 (Špačková a kol. 2012).

Je nutné zdůraznit, že hodnoty odrážejí odhad zhoršení sociálních a ekonomických podmínek, nikoliv však diferenciaci území z hlediska výsledného ekonomického výkonu a kvality života. Rozdíl v popisu výsledného stavu podmínek v území a intenzity jejich zhoršování lze dobře

³ A to zejména prostřednictvím výběru daně z nemovitosti a poskytování finanční prostředků jako kompenzaci negativních externalit plynoucích z její činnosti obcím v blízkém i vzdálenějším okolí.

ilustrovat na příkladu obcí v těsném zázemí EDU. Přestože je v současnosti stav podmínek v těchto obcích (vzhledem k jejich periferní poloze) nadprůměrně kvalitní, můžeme právě zde očekávat výrazně intenzivnější zhoršení situace v porovnání s ostatními částmi regionu. To však neznamená, že dojde ke zhoršení sociálních a ekonomických podmínek až v takové míře, v jaké je v současnosti pozorujeme například ve vysoce periferní jižní části regionu, ale spíše dojde k určitému vyrovnání podmínek v regionu a snížení míry zvýhodnění těchto obcí, které jim plyne z přítomnosti EDU, oproti jiným obdobným lokalitám.

Dopad uzavření EDU na území odhadujeme v obou používaných typech regionů: v zónách havarijního plánování i v regionech pracovní dojížd'ky. Je však nutné si uvědomit výraznou heterogenitu těchto regionů. Například třetí zóna havarijního plánování, které jsou koncentricky vymezené, zasahuje obce periferní jižní části regionu i obce, které patří mezi exponovaná brněnská suburbia. Obdobně do regionu intenzivní pracovní dojížd'ky patří město Třebíč i populačně velmi malé obce venkovského charakteru. Expertního odhad tedy pracuje s určitou mírou generalizace. Do budoucna lze podle našeho názoru očekávat omezení koncentričnosti a růstu významu měst. Ukončením činnosti EDU budou více ohroženy obce na periferním venkově než v oblastech lépe dopravně dostupných a blízkých významným centrům (Brno, ale i Třebíč).

Tabulka 9.1: Expertní odhad dopadů uzavření Jaderné elektrárny Dukovany na jednotlivé dimenze socio-ekonomického vývoje.

Dimenze	Zóny havarijního plánování			Dojížd'kové regiony	
	1 - do 5 km	2 - 5-10 km	3 - 10-20 km	užší	širší
Trh práce	7	7	4	7	4
Ekonomická základna	7	5	3	5	3
Správa území	6	3	3	4	3
Mobilita a stabilita	3	6	5	4	6
Vybavenost	4	3	3	4	4

Zdroj: výsledky analýz provedených v rámci řešeného projektu, expertní odhad

Při podrobnějším hodnocení jednotlivých dimenzí socioekonomického vývoje regionu předpokládáme následující procesy:

Nejintenzivnější negativní dopady můžeme očekávat ve sféře *trhu práce*. Při uzavření jaderné elektrárny by velice pravděpodobně došlo ke zvýšení úrovně nezaměstnanosti, která by však byla územně diferencovaná. Vyšší nárůst předpokládáme v obcích s vyšším podílem ekonomicky aktivních obyvatel v současnosti přímo nebo nepřímo navázaných na činnosti EDU, zejména v regionu intenzivní pracovní dojížd'ky. Dále předpokládáme omezení činnosti řady firem, ohrožené by byly ve větší míře zřejmě ty, které sídlí přímo v areálu EDU, z nichž určitá část je výrazně závislá na zakázkách jaderné elektrárny.

V řadě ohledů by se změnila rovněž *ekonomická základna* sledovaného území. Důsledky pro firmy by však ve srovnání s trhem práce byly méně intenzivní. Většina firem v rámci šetření deklarovala, že by činnost neukončila, svoji aktivitu by však omezila, nebo směřovala do jiných částí Česka nebo zahraničí (řada firem diverzifikuje svoji činnost již nyní). Obdobně jako

v případě předchozí sféry, lze intenzivnější negativní dopady očekávat v první zóně havarijního plánování a regionu intenzivní pracovní dojížděky. Předpokládáme výraznou funkční proměnu sledovaného regionu. V případě uzavření EDU by zřejmě do regionu směřovaly kompenzace a investiční pobídky zaměřené na zmírnění negativních dopadů odchodu významného ekonomického hráče z území.

V rámci dimenze týkající se *správy území* lze předpokládat nejintenzivnější negativní dopady okamžitě viditelné v rozpočtech jednotlivých obcí ve specifickém financování obcí. V současnosti jsme zaznamenali několik způsobů, kterými proudí finance z EDU dotčeným obcím (dotace z Nadace ČEZ, smluvní podpora, daň z nemovitostí). Z hlediska relativních částek financování obcí by nejvýrazněji objem financí klesl ve vzdálenějších obcích. Intenzita negativního dopadu by zřejmě byla nejvyšší v 1 ZHP, kde příjmy tvoří velkou část rozpočtu. Omezení příjmů by bylo pro některé obce zásadní a vyvolalo by nutné škrty, které by se nevyhnuly investicím a výdajům na vybavenost a chod lokálních institucí.

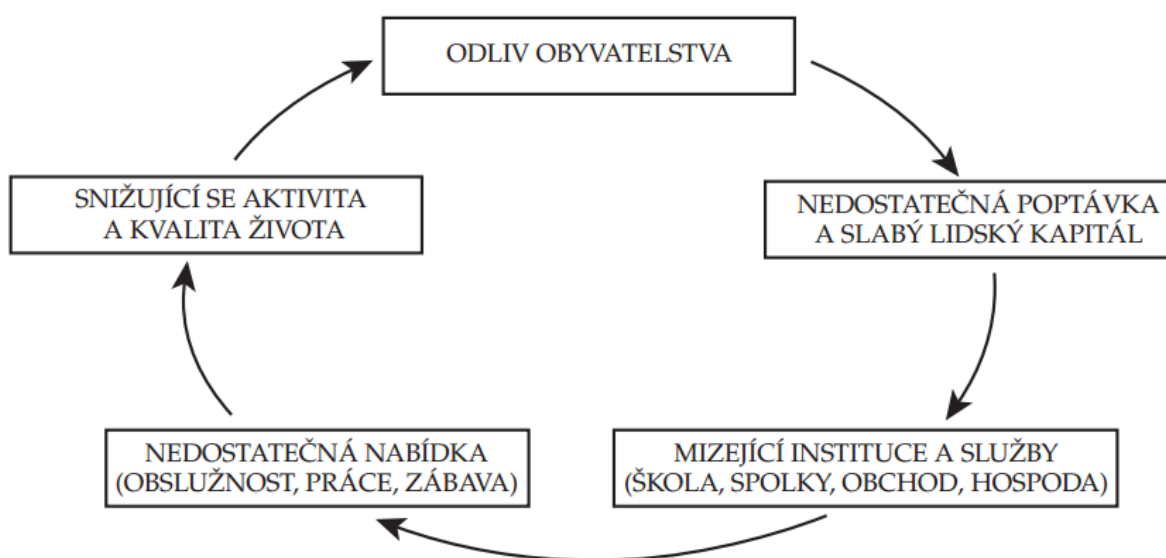
Ve sledovaném regionu jsme zjistili relativně nízkou míru deklarované *mobility obyvatelstva*, která ale zřejmě souvisí především právě s působením významného zaměstnavatele v území. V případě uzavření EDU jsou vyšší úrovně emigrace ohroženy především obce ve venkovských periferních částech regionu. Vyšší stabilitu můžeme očekávat v obcích v první zóně havarijního plánování, která bude i v budoucnosti těžit z vyšší úrovně vybavenosti v těchto obcích. Naopak vyšší fluktuací by bylo ovlivněno město Třebíč, kde předpokládáme větší míru vystěhování především ze sídlišť, u nichž někteří respondenti poukazovali na vznikající problémy již v současnosti. Míra atraktivity je přirozeně ovlivněna zejména možnostmi nalezení práce; téměř 70 % respondentů dotazníkového šetření mezi zaměstnanci ČEZ v Dukovanech a pracovnících subdodavatelů vyjádřilo obavu z nalezení práce v oboru v regionu. Za vysoce pravděpodobný trend v případě uzavření EDU lze pokládat postupné vyliďňování (depopulaci) regionu, která je charakteristická i pro ostatní vnitřní periferie (Ouredníček a kol. 2011).

U *vybavenosti území* lze předpokládat i v případě uzavření EDU pouze pozvolné uplatňování negativních dopadů. Výrazné vliv by měl odchod firmy jako donora různých investičních akcí, což by se neprojevilo bezprostředně, ale spíše v dlouhodobějším časovém horizontu. Dopady by byly rovněž územně diferencované. Bezprostřední vliv by mělo určitě omezení nadstandardní dopravní obslužnosti území, spíše dlouhodobější dopady by ovlivnily území v případě sociální, kulturní technické vybavenosti.

V případě uzavření Jaderné elektrárny Dukovany lze očekávat podporu ze strany státu a vznik politik a dotačních titulů, které by měly negativní dopady uzavření EDU zmírnit (obdobně jako se v současnosti připravuje výzva prioritní osy 1 investiční priority 1.3 Operačního programu Zaměstnanost, která má za cíl zmírnit negativní dopady související s restrukturalizací hospodářství, zejména s útlumem hornictví v Ústeckém, Moravskoslezském kraji a kraji Vysočina). Jednalo by se však spíše o relativně časově omezenou podporu, která by směřovala k okamžité kompenzaci některých nárazových dopadů odchodu významného zaměstnavatele z území. Jak bylo několikrát zmíněno a potvrzeno i z dalších analytických studií, Dukovansko patří mezi periferní venkovské regiony, který leží mimo exponovaná území, mimo dosah významného suburbánního rozvoje, stranou rozvojových os. Lze relativně dobře předvídat, že v případě zhoršení podmínek v jednotlivých sledovaných dimenzích socio-ekonomického rozvoje započne i v tomto území „začarovaný kruh“ kauzalit, které jsou charakteristické již nyní pro regiony podobného typu (viz obrázek 9.1).

Všechny uvedené závěry jsou výsledkem dvouletého intenzivního výzkumu v regionu, který se opírá o nově vytvořenou metodiku a triangulaci výzkumných metod. Přesto je vhodné do uvažování o budoucnosti regionu postupně vnášet nové informace, které byly v průběhu řešení projektu do značné míry nejisté. Mnohem přesnější odhad budoucího vývoje bude možné vytvořit teprve na základě přesnějších dat určených pro případ rozšíření nebo naopak uzavření jaderné elektrárny. Teprve práce na konkrétních strategických dokumentech rozvoje území s jasnější představou o budoucím vývoji může přinést i konkrétnější doporučení v oblasti sociálního a ekonomického rozvoje území ze strany expertů na tuto problematiku. Další výzkum v regionu je tedy žádoucí.

Obrázek 9.1: Kauzální kumulativní procesy v depopulačním periferním regionu

Zdroj: Ouředníček a kol. 2011

Literatura

HÁNA, D., ŠPAČKOVÁ, P., NEMEŠKAL, J. (2014): Síť ekonomických subjektů a jejich napojení na Jadernou elektrárnu Dukovany. Specializovaná mapa. PŘF UK, Praha.

HÁNA, D., ČERNÝ, T., NEMEŠKAL, J. (2015): Příjmy obcí – scénáře rozšíření a odstavení Jaderné elektrárny Dukovany. Specializovaná mapa. PŘF UK, Praha.

HÁNA, D., NEMEŠKAL, J. (2015): Dotační příjmy obcí. Specializovaná mapa. PŘF UK, Praha.

KOPECKÁ, Z., KVĚTOŇ, V., NEMEŠKAL, J. (2015a): Trh práce a ekonomická základna – scénář rozšíření Jaderné elektrárny Dukovany. Specializovaná mapa. PŘF UK, Praha.

KOPECKÁ, Z., KVĚTOŇ, V., NEMEŠKAL, J. (2015b): Trh práce – scénář odstavení Jaderné elektrárny Dukovany. Specializovaná mapa. PŘF UK, Praha.

KOPECKÁ, Z., KVĚTOŇ, V., NEMEŠKAL, J. (2015c): Ekonomická základna – scénář odstavení Jaderné elektrárny Dukovany. Specializovaná mapa. PŘF UK, Praha.

NOVÁK, J., NETRDOVÁ, P. (2011): Prostorové vzorce sociálně ekonomické diferenciacie obcí v České republice. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 47, č. 4, 717–744.

MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 44, č. 2, s. 321–348.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., FEŘTROVÁ, M. (2011): Změny sociálního prostředí a kvality života v depopulačních regionech České republiky. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 47, č. 4, s. 777–803.

OUŘEDNÍČEK, M., ŠPAČKOVÁ, P., KVĚTOŇ, V., HÁNA, D., PŘIDALOVÁ, I., KOPECKÁ, Z., FEŘTROVÁ, M. (2015): Scénáře budoucího vývoje mikroregionu Jaderné elektrárny Dukovany s využitím přístupu Territorial Impact Assessment. Výzkumná zpráva. Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze, 112 s.

ŠPAČKOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M., NOVÁK J., KŘIVKA M. (2012): Zóny rezidenční suburbanizace 2010. Specializovaná mapa. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.

ŠPAČKOVÁ (2014/2015 ed.): Vývoj stavu sociálních a ekonomických podmínek v širokém okolí Jaderné Elektrárny Dukovany. Soubor specializovaných map. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze.